

Bergen Tidende 31/7-98

Et stykke norsk samisdatlitteratur

Av Olav Engen

I den store norske historikerbatten de siste to-tre årene har Odd-Bjørn Fure stått fram som en hovedfigur etter at han gav ut sin pamflett «Kampen mot glemselen». I pamfletten advarte Fure mot tendenser til «tap av historisk bevissthet» omkring 2. verdenskrig.

Bevisstheten skulle håndheves bl.a. ved at avisredaksjonene opprettholdt en «konsensus», f.eks. slik at upassende

revisjonistiske innlegg ble kastet i papirkurven.

8. mai i år skrev så Fure en oppsiktsvekkende kronikk i Dagbladet: «Krigen, konsensus og fortieelse». Nå har synet endret seg. Konsensusen, eller «den kollektive bevissthet», har ført til at sider av okkupasjonshistorien er blitt fortiet av etablerte historikere. De bør nå, uttrykt i Fures akademiske språk, «i størst mulig grad frigjøre seg fra de mytebaserte elementene i den kollektive erindring» og ta skjeen i en annen hånd.

Mange er ikke klar over at det i Norge i flere tiår har eksistert en slags undergrunnslitteratur, med lignende funksjon som den som i sin tid oppstod i

Sovjet og der ble kalt «samisdat». Den stod i strid med «den kollektive bevissthet» hos det etablerte ledersjiktet, media og autoriserte historikere. Når til og med etablerte forlag nå begynner å gi ut samisdat (jfr. Egil Ulateig), blir trykket tydeligvis så stort at Fure føler seg nødt til «sjølkritikk» på vegne av historikerlauget, en korrigeringsprosedyre også hentet østfra.

Denne bakgrunnen kan være verd å huske på når man får i hendene en beskjedne bok utkommet på det ukjente «Snøhetta Forlag A.S., Lesja». Boken heter «M/S Theklas himmelferd» og er skrevet av Inger Cecilie Stridsklev, som i det sivile liv er lege. Hvis vi spør Arntfinn Moland ved hjemmefrontmuseet om hva vi skal lese for å få kunnskap om landssvikoppkjøret, svarer han: «Innstilling fra Landssvikutvalget av 1955». Skyteulykken i Espelandsleiren 12. juni 1945, hvor en fange omkom, er nevnt i innstillingen, men den langt større «Thekla»-ulykken ved Florø med i alt 19 omkomne er forbigått som «ikke-historie». Nesten ingen dokumenter er å finne i norske eller engelske arkiver. Da Firda Folkeblad i Florø gikk inn i 1992 og utgav et minnenummer med

begivenheter fra avisens historie, var ulykken ikke nevnt med et ord.

Ikke-hendelsen fant sted i 15-tiden lørdag 1. september 1945. «Thekla» var en liten lastebåt hjemmehørende i den tyske byen Haren like sør for Emden. Etter å ha drevet med militær transport på norskekysten fortsatte «Thekla» etter krigen bl.a. med å samle sammen tyske soldater fra småsteder på Vestlandet og frakte dem til Bergen for videresending til Tyskland. Det siste oppdraget var ammunisjonstransport. Sprengstoff fra tyske lager og fra Hjemmefronten ble lastet om bord i båten for dumping til havs. Til dette farlige arbeidet ble det brukt 10 varetektsfanger fra en midlertidig landssvikleir i Florø sentrum, under oppsyn av militært personell. Foruten fangene ble ni personer med til sjøs: Det tyske mannskapet på seks, en norsk tolk fra Bergen, en norsk vaktmann og en engelsk sersjant. Da dumpingen startet ved Oddane, noen km sør for Florø, gikk skipet temmelig omgående i lufta. Hele Florølandet ristet av trykket, og røyksoylen stod 200 meter til værs.

De som ledet prosjektet, var etterretningsfolk. I disse kretser forekommer det at uønskede personer

omkommer ved framprovoserte ulykker, eller at personer forsvinner sporløst for senere å oppstå på andre steder under ny identitet. En ulempe ved å legge offisielle lokk over ubehagelige hendelser, er at fantasien kan løpe løpsk. Forfatteren unngår slike spekulasjoner. Hun fremstiller den omkomne britiske sersjant David Cohen som en martyr, som av pur pliktfølelse ble med «Thekla» etter at de øvrige befalingsmenn, to engelske og en nordmann, trakk seg i tide. Nordmannen, sersjant Østby, har ikke latt seg identifisere, og bare motstridende opplysninger om ham er gitt av vitner.

Stridsklevs bok er bygd opp på en original måte. Den består hovedsakelig av korte biografier over de 19 som omkom. Bidragsyterne til biografiene er familie og bekjente av de omkomne, ofte gjengitt med svært direkte og dialektpreget tale. Oppsporingen har vært et anselig detektivarbeid, spesielt i utlandet. Fangene som ble valgt ut til arbeidet på «Thekla», var for det meste unge og ugifte menn, alle var fra Vestlandet, og en var ekte bergenser. De som ikke virker gjennomsnittlige, avviker heller i positiv retning.

Det kan være verdt å notere at to av

de omkomne varetektsfangene ikke var NS-medlemmer og ganske sikkert uskyldige i landssvik. Den ene var Bjørn Cappelen Lem fra Måløy, som hadde sittet på Grini som gissel etter Måløyraidet i romjulen 1941. Han var søskenbarn til Johan Cappelen, justisminister hos Gerhardsen på den tiden. Om den andre uskyldige, Annanias Kongsvoll fra Stord, sa en politimann og tidligere Lingemann som overvar arrestasjonen: «Hadde man en fiende på den tiden, var det bare å sette en historie på ham. Folk diktet opp løgnaktige historier.» Slike uttalelser viser at konsensusen begynner på toppen, rekker ned til lokalavisredaktørene, men ikke nødvendigvis helt ned til grasrotnivået.

Hvis noen skulle finne på å gå i bokhandelen og spørre etter denne boken i samisdatgenren, kan de oppleve at prøveeksemplaret skjules under disken slik det gjøres med porno, eller at bokhandleren bare motvillig lar seg overtale til å bestille fra forlaget. Biblioteket har den ganske sikkert ikke. Men ikke gi opp! Uviljen er kanskje ikke politisk korrekt lenger, for nå har en av de ledende norske historikere begynt med sjølkritikk.

debatt